THE TRADITION OF THE DOWRY CHEST IN THE CONTEXT OF MARRIAGE IN TURKISH CULTURE

Mine Bilge
International Balkan University
minehbilge@hotmail.com
North Macedonia

ABSTRACT

A cultural mosaic emanates as an inherent consequence of proceeding of time in conjunction with time. Cultural formations, consisting of various meanings and significance, ensures human beings to fraternize and forge bonds with their pasts. The history of Turkish Culture incorporates various traditions, customs and folkways, each serving as a cultural element. Such differentiations emerging as a consequence of synthesis of the Central Asian Culture with the Anatolian Culture and Islamic Culture, constitutes an affluence. It has been observed that traditions, customs and folkways, having a substantial place in the Turkish Culture, have been substantially amended, altered and changed and even disappeared upon the influence of time and societies. Matrimony customs and traditions have been coming into prominence throughout the History of the Turkish Culture as formations having substantial place and influence on human lives and society. Upon reviewing the requirements of matrimony in historical terms, it is observed that the matrimony is considered and recognized by the Turkish people as the foundation of family, serving as a cornerstone of the society and bearing a universal meaning and the tradition of dowry occupies a substantial place and role in the process of the formation of family. Dowry given to the bride by the bride's household is accumulated in a chest and the dowry chest, therefore, bears a substantial and precious meaning in terms of practitioners of this tradition.

In this study, the concept of family as well as the matrimony and dowry tradition in the History of Turkish Culture shall be addressed concisely, and the tradition of the dowry chest shall be reviewed in consideration of the concept of dowry and the representation of chest and therefore, the dowry chest shall be discussed as a cultural value.

Keywords: History of Turkish Culture, Matrimony, Dowry, Dowry Chest.

ORCID: 0000- 0003- 4706-5939

TÜRK KÜLTÜRÜNDE EVLİLİK BAĞLAMINDA ÇEYİZ SANDIĞI GELENEĞİ

Mine Bilge
Uluslararası Balkan Üniversitesi
minehbilge@hotmail.com
Kuzey Makedonya

ÖZET

Tarih ve zamanın birlikte yol alması sonucu, bir kültür mozaiği oluşur. Birçok anlam ve önemi olan kültürel oluşumlar, insanların bir araya gelmesini ve geçmişleriyle de bağ kurmalarını sağlar. Türk Kültür Tarihi de her biri kültür unsuru olan birçok farklı gelenek, görenek, örf ve âdet barındırır. Orta Asya Kültürü'nün Anadolu Kültürü ve İslam Kültürü ile sentezlenmesi sonucu oluşan bu farklılıklar, birer zenginlik oluşturur. Türk Kültürü'nde önemli yeri bulunan, geleneklerin, bugün de etkisini sürdürdüğü zamanla bazı değişiklikler gösterdikleri hatta yok olabildikleri gözlemlenmiştir.

Türk Kültür Tarihi boyunca evlilik gelenekleri de insan yaşamı ve toplum üzerinde büyük öneme sahip bir oluşum olarak kendini göstermiştir. Türkler tarafından toplumun temel taşı olan ve evrensel mana taşıyan ailenin temelinin, evlilik olarak kabul edildiği ve aile oluşumu sürecinde, evlilik gerekliliklerinin tarihsel açıdan incelenmesi sonucu, çeyiz geleneğinin önemli ve geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Kız evi tarafından geline verilen çeyiz, bir sandıkta biriktirilir ve çeyiz sandığı, bu geleneğin uygulayıcıları açısından mühim ve değerli bir anlam taşır.

Bu çalışmada da Türk Kültür Tarihi'nde aile kavramı ile evlilik ve çeyiz geleneğine kısaca değinilerek, çeyiz çatısı ve sandık sembolü altında, çeyiz sandığı geleneği incelenecek olup, çeyiz sandığının, kültürel değer olarak önemi tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeyiz Sandığı, Çeyiz, Sandık, Türk Kültür Tarihi, Evlilik,

ORCID: 0000- 0003- 4706-5939

1. GİRİŞ

Bir insan topluluğunu, bir milleti, diğer insan topluluklarından ve diğer milletlerden ayıran en belirgin kültür öğeleri, o toplumun gelenek, görenek, adet ve ananelerdir.

Gelenekler, Türk Kültürü'nde de önem verilen kültür unsurları olarak kabul edilir ve geleneklerin sürdürülmesi insanların geçmişleriyle bağlantılarını sağlamasına da olanak verir.

Türk Kültür Tarihi'nde, bu tanımı temele alan geleneklerin geniş ve önemli yeri vardır. Bu bilgi doğrultusunda, Türklerin geçmişlerinden günümüze dek taşınan ve halen geçerliliğini sürdüren, birçok kültür edimleri olduğunu ve bu edimlerin toplamı ile Türk Kültür Tarihi'nin yazıldığı anlaşılmaktadır.

Türk Dil Kurumu geleneği şöyle tanımlar:
Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane" (Türkçe Sözlük, 1992: 534).

Gelenekler, ait oldukları toplumun düşünce tarzlarını, inançlarını, değer yargılarını yapısal olarak barındırırken, bir yanıyla da toplu göçler, büyük kitleler halinde, yeni yerleşkelerinde de geçmişlerinden taşıdıklarını uygulamaya devam ederler.
Bunun yanı sıra yaşamlarında yer etmiş ve beraberlerindeki kültür unsurlarına, bulundukları yeni coğrafyalardaki benzer uygulamaları da eklemleyerek ve daha da zenginleştirerek, uygulayabilirler.

Evlenme sosyal, ekonomik, kültürel, dini ve hukuksal güçlerle desteklenen bir olgudur. Evlilik belirli değerler ve normlar çerçevesinde gerçekleşir. Evliliğin çok farklı tanımları bulunmaktadır. Toplumsal kültürün özelliklerine göre, evlilik tanımları değişebilmektedir.

Türk Kültür Tarihi'nde aile birliğinin kurulmasının temeli olarak kabul edilen evliliğin gerçekleştirilmesinde, birer kültür unsuru olan gelenek ve görenekler önemli rol oynarlar. Evlenme ile ilgili gelenekler ve törenler, yöresel ayrıcalıklar göstermekle birlikte yine de ana çizgileri bakımından benzer özelliklere sahiptir. Ancak değişen toplum ve ekonomik koşullara paralel olarak geleneksel uygulamaların bir bölümünden vazgeçilse de önemli bir bölümü, günümüzde de yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Ailelerin ekonomik durumu, toplumsal kökeni, eğitim düzeyi ve yaşadığı yere göre evlilikle ilgili geleneklerin uygulanma şekilleri de farklılık gösterebilir.

Evlenme ile kurulan aile, toplumun temeli kabul edilir ve bu çekirdek yapı, akrabalık kurmak, sosyal yardımlaşma, dayanışma duygusunu pekiştirmek ve sosyal çevre bağlarını kuvvetlendirmek gibi bir takım toplumsal olguların gerçekleştirilmesine ve geliştirilmesine olanaklar sunar.

Evlilik törenleri geleneksel olarak, görücüye çıkma, dünürcü gitme, kız isteme, söz kesme, nişan, düğün, hazırlık safhası, düğüne davet, ağırlık götürme, gelin hamamı, kına gecesi, çeyiz serme, düğün yemeği, gelin göçürme, gelin arabası, damadın bağlanması, duvak töreni, damat sofrası, bürük çekme, yaşmak tutma, gelin basığı, bohça çıkarma gibi birbirinden farklı ama bir o kadar da birbirini tamamlayan evlilik öncesi ve/veya sonrası birçok törenlerle tamamlanır.

Evlenme geleneklerinin en önemli olarak kabul edilenleri ve onca hazırlık öncesi yapılan ve bazı değişime uğramasına karşın, nesilden nesile aktarılan bölümü; çeyiz ve çeyiz verme geleneğinin yerine getirilmesidir. Evlilik hazırlığında, yerine getirilmesinde ilk başlanan ve en son tamamlanan hazırlık çeyizdir.
Evlenecek kızın baba evinden götürdüğü çeyizleri kadar, onun adeta gençliğinin emanetlerini de sakladığı kabul edilen çeyiz sandığı da önemli bir kültür unsurudur. Yöresel olarak bazı farklılıklarla beraber, sandıklar var olduğu kültürün bir parçası olarak, geçmişi günümüze taşıyan önemli el sanatı ürünleridir.

Bu çalışmaya esas olan çeyiz sandığı geleneğinin ise hem kültürel hem de taşıdığı değerler açısından önem verilen bir gelenek olduğu kabul edilir ve çeyiz sandığı ile aktarılan maddi ve manevi kültür unsurları, çeyiz çatısı ve sandık sembolü altında kıymetli bir alan yaratır.

1. TÜRK KÜLTÜR TARİHİ'NDE EVLİLİK ve AİLE

1.1. Evlilik

İnsan toplumlarının en ilkelinden en modernine kadar tarihin hemen her aşamasında evlenmenin, her zaman ve her yerde yaygın bir toplumsal ve kişisel davranış olduğu görülür. Evlenme gerçekten de bireysel olduğu kadar, tüm toplumları ilgilendiren bir olgu özelliğine de sahiptir.

Asef Orucov, Sami Kılıç ve Abdullah Altuncu'nun *Karakoçan'da Evlilik Adetleri* başlıklı makalesinden aktardığına göre;

> *Evlilik, iki insanın, din, kültür, coğrafya, ekonomik durum, eğitim düzeyi gibi şartlara bağlı olarak değişen çeşitli inanış ve uygulamalar çerçevesinde bir araya gelerek yuva kurmalarıdır. Geçiş döneminin ikincisini oluşturan evlenme, aile kurumunun oluşmasındaki işlevi, neslin devamı, ayrıca sosyal hayatın düzen ve istikrarındaki rolü nedeniyle evrensel bir nitelik taşımaktadır* (Salih; Altuncu, 2014: 234).

Toplumların, aile olgusuna, kültürün devamlılığının sağlanabilmesi için, insanlığın geçiş dönemlerinden ve bu dönemlere kadar yapılan pratiklerden, evliliğe ne kadar değer verdiklerini sezmek mümkün olur.
Evlenme geleneklerinin, Türkiye içindeki önemi göz önüne alındığında, geleneklerin sınırsal yolculuğunun belirlenebilmesi açısından, öncelikle Türkiye'nin sınırlarını çizmek gerekliliği hasıl olur.

Buna göre;

> *Türkiye tabiri, daha VI. yüzyılda Bizanslılar tarafından Orta Asya için kullanılıyordu. Yine onlar IX ve X. yüzyıllarda Volga'dan Orta Avrupa'ya kadar uzanan sahaya da Türkiye adını vermişlerdi. XI-XII. yüzyıllarda Mısır ve Suriye'ye Türkiye denirdi. Anadolu ise XII. yüzyıldan itibaren Türkiye olarak tanınmaya başladı* (Taşağıl, Çelik., Kemaloğlu., Aka., Alpargu., Kanlıdere. (2013:5).

Türk Kültür Tarihi, evlenme gelenekleri ve törenleri açısından oldukça zengin bir mirasa sahiptir. Evlenme gelenekleri yöresel farklılıklar barındırsa da geleneklerin yerine getirilmesine özen gösterilmeye çalışılır ve bu geleneklerin belirlediği çerçeve içinde, toplumsal değerler sistemine uygunluk sağlanmış olur. Evliliğin toplumsal çerçevesinin yanı sıra, insanın paylaşma ve/veya birlikte yaşama ve ortak yaşamsal faaliyet alanı kurma isteği, evliliğin gerçekleştirilmesinde önemlidir.
Aile yapısının temelini oluşturan evlilik, kadın ile erkeğin kendilerine has bir mahremiyet ve ortak paylaşım alanı oluşturmasına ve insanlığın devamına katkıda bulunmalarına olanak sağlayan meşru bir ilişkidir (Atar. 2007:112). Türk kültüründe; halk hikayelerinde, atasözlerinde hatta masallarda bile, evlenmenin, mutluluğun önemli ve üstün bir belirleyicisi olduğu kabul edilerek, '*murada erme*' olarak tanımlanmıştır.

Türk Kültür tarihinde evlenme geleneği, gerçekleştirilme durumlarına göre, farklı şekillerde isimlendirilmiştir: Gökalp'in tespitlerine göre evlenme geleneği, Türklerde; "*Kız kaçırma, Ganimet ve Nikah*" olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Nikah, dinî ve resmî olmak üzere, iki türlü yapılır. İslamî nikahta, mehr-i muaccel "*nikahta verilen ağırlık*" ve mehr-i müeccel "*boşanma veya ölüm halinde verilmesi kararlaştırılan para*" nın önemli bir yeri vardır (Gökalp 1974: 290).
Balaban'a göre ise; evlilik, dokuz türde yapılmaktadır. Bunlar: 1- Beşik Kertme 2- Söz alma, söz verme 3- Berder Evlilik, 4-Taygeldi Evlilik, 5- Baldızla Evlilik, (Sorarat Evliliği) 6- Kayınbiraderle Evlilik (Levirat Evliliği), 7- Kardeş Çocukları Evliliği, 8- Bir Dizi Erkek Kardeşin Bir Dizi Bacılarla Bireysel Evliliği ve 9- Oturakalma gibi ana başlıklar altındadır (Balaban 1982: 40-57).

Bir ailenin kurulabilmesi için, öncelikle evlilik geleneğinin gerçekleştirilmiş olması gerekir.

2.2. Aile

Aile, toplumun temelini oluşturan ana çekirdektir. Toplumsal bir kurum olarak ailenin, toplumda bir yeri, önemi ve değeri vardır. Tarihsel süreç içerisinde aile kurumu, yapısında, tipinde, boyutlarında ve işlevinde zaman zaman bazı değişimler geçirmiştir.

Sosyal Bilimler El Sözlüğü'nde aile; "*Birbirine kan bağı, evlilik veya evlatlık bağı ile bağlı bireyler grubudur."* şeklinde tanımlanırken, bir sosyolog olan E. Durkheim ise aileden, sosyolojik açılımla şu şekilde söz eder:

> *Aile, kendilerini gerçek veya varsayımlı olarak kandaş sayan ve aralarında toplumca tanınmış karşılıklı hak ve ödevler bulunan kişilerden kurulu topluluktur* (Arda., Kılıçgedik., Bakan., Kemer. 2003:11).

Bu tanımın yerine gelmesi için iki şartın gerçekleşmiş olduğu kabul edilir; bunlar, ailenin içerisine giren insanlar arasında gerçek ya da varsayımlı kan bağı olması ve bu insanlar arasındaki hak ve ödevlerin, toplumca düzenlenmiş olmasıdır.

Samettin Başol ise, aileyi, *Uluslararası* Aile Konferansı'nda sunduğu *Osmanlı Ailesi Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme ve Bibliyografya Denemesi*" başlıklı tebliğinde, tarihin her döneminde korunmaya ve sağlamlaştırılmaya çalışılmış sosyal bir yapı olarak tarifler ve en küçük toplumsal bir birim olan ailenin toplumu, toplumun da aileyi oluşturduğunu belirtmiştir. Aile kurumu, toplumda, nüfusun yenilenmesinde, kültürün, geleneğin ve sosyal mirasın yeni kuşaklara aktarılmasında, bireylerin sosyalleştirilmesinde önemli işler yürüttüğünün ve bu ve buna benzer yönlerinden dolayı, toplumların aileye önem verdiklerine dikkat çekmiştir. Başol ve Hanilçe tarafından yapılan "*Osmanlı Ailesi Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme ve Bibliyografya Denemesi*" başlıklı çalışma ayrıntılı incelendiğinde, konu ile ilgili zengin bir çalışma literatürü göze çarpmaktadır. (Başol, S., Hanilçe, M. 2013:358).

Türk Kültür Tarihi'nde aile önem verilen bir olgu olmuştur ve tarih boyunca Türkler aile bağlarının sıkı oluşu sonucu, sağlam bir toplumsal yapı oluşturmuşlardır. Bu sağlam yapı nedeniyle, birçok savaş, siyasi, ekonomik ve sıhhi krizle karşılaşmış olmalarına rağmen, aile bireyleri, yapısal anlamda birbirilerine tutunarak, dayanarak sıkıntılarını çözüme kavuşturmayı başarmışlardır.

Aile ile toplum arasında mühim bir bağ vardır ve aile, birçok toplum özelliklerini içinde barındırır. Ailenin toplumsallığın gerçekleştiği ilk ortam olduğu bilinir.

2. ÇEYİZ GELENEĞİ

2.1. Çeyiz Verme Geleneği

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne göre çeyiz, "*gelin için hazırlanan türlü eşya*" olarak tanımlanır ve kökeni Arapça "*cihaz*" kelimesine dayanır.

> *Çeyiz, cehiz ya da cihaz olarak da bilinir, bir kadının kocasına evlilikle getirdiği mallardır. Avrupa'da uzun bir geçmişi vardır. Tarih boyunca kadınların evlenme şansının çoğalmasında bir araç olarak görülmüş, çoğunlukla büyük ailelerin gücünü ve zenginliğini artırmada, hatta zaman zaman ülke sınırlarının ve devlet politikalarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Geleneksel yapıdaki birçok toplumda, damadın başlık parasını ödemek işin yaptığı masraflara karşılık gelinin ailesinin bir jesti olarak görülür. Bu değiş tokuş, taşıdığı ekonomik nitelik dışında evliliğin onanması anlamına gelir ve iki aile arasındaki dostluğun sağlamlaştırılmasında etkili olur. Türkiye'de çeyiz, gelinin baba evinden koca evine götürdüğü takı, giyim ve daha çok ev eşyasından oluşan ve kadının mülkiyetinde sayılan her türlü maldan oluşur* (Özkan. 2012:10).

Türk kültürel yaşamında çeyiz ve çeyiz verme, çeyiz serme vb. gibi törenler, evlilik törenleri arasında, gösterişli kutlamaları içinde barındıran önemli geleneklerdendir ve evlenme kutlamalarının en önemli parçalarından biri kabul edilir. Evlilik geleneğinin yerine getirilmesinde ilk başlanan ve en son tamamlanan hazırlık, çeyizdir.

Türk kültüründe "*kız beşikte(kundakta) çeyiz sandıkta*" ya da "*kız kucakta, çeyiz bucakta*" inanışına önem verilmesi nedeniyle bir annenin, kızına çeyiz düzmesi önemlidir. Annenin kızının çeyizini hazırlamaya başlaması, kendi çeyizinden kızının çeyizine vereceklerini belirlemesi ile başlar. Annenin kızına vermeyi düşündükleri, kızın çeyizinin temel taşları olarak kabul edilir ve verilenler ile kızın çeyizinin manevi anlamda güçlü olduğuna inanılır. Anneden kıza devam eden çeyiz verme geleneği çerçevesinde, annenin kızı için işledikleri yazmaların, yatak örtülerinin ve oyaların hazırlanışında, anne ve kadın akrabalar kadar, gelin kızın da çeyiz hazırladıklarında etkili olması beklenirdi.

Çeyiz geleneğinde, evlenecek kızın kendi mal varlığı sayılacak çeyizini, kendi yapmasının önemli olduğuna inanılırdı. Kızlar daha eski dönemlerde, bu inanışın gereğini yerine getirmeye çalışırlardı. Kız bu bilinçle gecesini gündüzüne katarak örnek bir çeyiz hazırlamaya çalışırdı. Ancak zamanla değişen ve dönüşen dinamikler sonucu, artık genç kızların, çeyizlerini kendilerini yapma oranlarının değiştiği tespit edilmektedir.

Çeyiz geleneği, Türk kültüründe çeyiz verme, çeyiz sandığı, çeyiz hazırlama, çeyizleme, çeyiz serme, çeyiz yazma, çeyiz asma; çeyiz çıkarma, çeyiz götürme; çeyiz katarı, çeyiz alayı; çeyiz görme, çeyiz senedi, sandık basması gibi birçok isim altındaki törenlerle zenginleşir.

> *Evlenecek kız ve erkeğin ailesi tarafından yeni kurulan aile birliğine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan, yaptırılan ve satın alınan eşya, taşınır-taşınmaz mal, mülk ve paraya çeyiz; çeyizin hazırlanması, kız evinden oğlan evine götürülmesi, sergilenmesi etrafında oluşan gelenekler bütününe de çeyiz geleneği denir. Çeyiz geleneği, Anadolu'nun birçok yöresinde evlenme gelenekleri ile birlikte yüzyıllardır uygulanmaktadır.*
>
> *Çeyiz hazırlıkları, özellikle kırsal kesimde, bebeğin doğmasıyla başlar ve genç kızın evlenmesine dek sürer. "Kız beşikte, çeyiz sandıkta" deyimi bu geleneğin emek, sabır ve maliyet gerektiren yönünü ortaya koyar. Çeyiz, erkek çocuklar için de hazırlanır.*
>
> *Çeyizin damat evine götürülmesi düğün töreninin önemli bir parçasıdır. Çeyiz kız evinden çıkmadan önce davetlilerin, komşuların, muhtar ve köy ileri gelenlerinin de hazır bulunduğu bir toplantıda, değerleri belirtilerek listelenir; şahitler huzurunda gelin ve damadın yakınlarınca imzalanıp mühürlenir. "Çeyiz yazma" adı verilen bu uygulama ile boşanılması halinde kadının haklarının koruması sağlanır. Kız çeyizi evden çıkarılırken, çeyiz sandığının üzerine oturulur ve damat tarafından bahşiş istenir.* (https://aregem.ktb.gov.tr/TR-131403/ceyiz-gelenegi.html)

Türkiye'de çeyiz ve çeyiz verme geleneği, yöreden yöreye, köyden köye, kır ile şehir merkezleri arasında değişiklik gösterse de ortak geleneklerden olduğu kabul edilir.

2.2. Sandık Sembolü

Sandık/ sanduk, Arapça bir kelimedir. Türkçede yaygın olarak '*sandık'* şeklinde kullanılan kelimenin aslı '*sunduk'*tur (Devellioğlu, 1993: 919).

Sandık kelimesinin Türkçeye ne zaman girdiği belli değildir. Anadolu' da başlangıçtan beri var olan bu sözcük, Kuman-Kıpçak Türkleri arasında "*sunduk*, '*sınduk'* şeklinde bilinmektedir (Ögel, 2000: III/283). Ögel, buna dayanarak kelimenin Orta Asya' da 13. yüzyıldan önce yayıldığını söylemekte ve Orta Asya' dan Anadolu' ya gelmiş olabileceğini belirtmektedir (Ögel, .2000: III/284).

Türkler göçebe olduğu dönemlerde, eşyaların hafif, kolay toparlanabilir, taşınır bohçalarda ve hurçlarda saklardı. Özellikle yerleşik düzene geçtikçe eşyalarını, bilhassa çeyizlerini düzenli bir biçimde koymak, asıl olarak değerli eşyalarını, takılarını saklamak amacıyla, sandık kullanmaya başladıkları görülür. 19. yüzyılda gömme dolap geleneğine rağmen, sandık artık iyice benimsenmeye ve zengin evlerinde sandıklar için özel odalar ayrılmaya başlanmış ve özellikle çeyiz verme geleneğini sürdürmek amacıyla, çeyiz sandıklarını önemsedikleri ve sandıkların, adeta bir simge haline geldiği görülür.

"Yöresel olarak bazı farklılıklarıyla beraber, sandıklar var olduğu kültürün bir parçası olarak, geçmişi günümüze taşıyan önemli el sanatı ürünleridir. Günümüzde giderek kaybolmaya yüz tutan çeyiz sandığı geleneği, genellikle küçük yerleşim birimlerinde varlığını sürdürmektedir. Anadolu ve Anadolu coğrafyası dışındaki örneklerle karşılaştırdığımız bu sandıklarda, özellikle Edirnekari sandık örneklerinin benzerlik taşıdığı tespit edilmiş ve bu adı anılan sandık örneklerinin, Antakya'da da üretilerek, Hatay'ın kırsal yerleşimine kadar kullanıldığı belirtilmektedir. Arsuz içi sandık örnekleri ise Anadolu coğrafyasında doğrudan ahşap üzerine boyamanın yapıldığı sandıklara örnek teşkil etmesinin yanı sıra üzerine işlenen sancak, minber gibi motifleriyle benzerlerinden ayrılır. Ayrıca şimdiye kadar yapılan araştırmalarda Samandağ'a bağlı mahallelerde Arsuz işi sandıkların, Yayladağ'a bağlı mahallelerde ise Antakya'da üretilen sandıkların tercih edildiğini söyleyebiliriz.

Anadolu'da oyma, kazıma, kabartma teknikleri kullanılarak yapılmış sandık örneklerine rastlanır. Özellikle Kahramanmaraş'ta ahşap oyma olarak bezenmiş sandıkların önemli örnekleri yer alır. Hatay'daki sandık örneklerinde kabartma olarak görülen motiflerinse, doğrudan ahşap üzerine oyma-kabartma tekniğinde değil de motiflerin parçalar halinde sandığa çakılmasıyla meydana geldiği görülür. Bu nedenledir ki Hatay ilinde karşılaşılan sandık örneklerinin, Anadolu'daki oyma-kabartma sandık örneklerinden farklılık gösterdiği anlaşılır. Antakya ve Arsuz merkezli olarak üretilen sandıklar, Hatay ilinde el sanatının önemli örneklerini oluşturmakla beraber, motif çeşitliliği açısından, Anadolu'daki diğer örneklere paralel bir gelişim gösteren sandıklar, aynı zamanda yeni motif denemeleri ve bazı sandıklarda uygulanan farklı teknik uygulamaları ile bezeme programını da zenginleştirir (Çayan, 2017:223).

Sandıkların üzerlerinde yer alan her motif, harf, geometrik şekil, renk, sandığın geleneksel yapısından bir sembol olarak kabul edilmesini kolaylaştıran bir alan yaratır.

Sandıkların üzerinde görülen ay ve yıldız motifleri Türk Kültürü'nde eskiden beri var olan inancı temsil ederken, Gündüz ve gece, sürekli devam eden parlaklığın simgesi durumundaki astral işaretler, o dönemden beri proto-Türk, Türk ve akraba milletlerin simgeleri arasında yer almıştır. Bu astral işaretler, tanrıların işareti olmasının dışında, devlet bakanlarının ve önemli şahısların da alameti sayılırdı. (Esin, 2003:59), Türk sanatında 14. yüzyıldan itibaren sancak, bayrak ve âlemlerde kullanılmaya başlanan ay motifi de Türklerle ilgili bir sembol haline gelmiştir (Gürsu, 1988, s. 95).

Sandığın yüzyıllar geçtikçe, evlilik hazırlıkları ve törenleri için çeyiz sandığına evrilmesi sonucu, zamanla çeyiz sandığı olgusu, önemli bir gelenek haline dönüşmüştür.

3. ÇEYİZ SANDIĞI GELENEĞİ

Bu makalenin temel konusu, Türk Kültürü için önemli olan, evlenecek kıza verilecek çeyiz sandığı geleneğidir. Türk toplumunda çeyiz sandıkları, çeyiz kültürünün en önemli parçası olup, eskilerden günümüze dek varlığını sürdüren bir gelenektir.

Çeyizin en önemli parçası sandıktır. Sandıkta yer alan el işi eşyalar, daha çok kadınlar tarafından yapılır. Tüm el işi, oymalı, dantelli, işlemeli çeşit çeşit örtüler, yaygılar, bohçalar, giysiler, dokumalar, yazmalar, tülbentler, yatak örtüleri, çarşaf takımları vb. gibi el becerisiyle üretilmiş eşyalar, bu sandıklarda yer alır.

Bazı yörelerde çeyiz sandığına eşya eklenme oranları yöresel farklılıklar gösterse de çeyiz sandığı imece usulü yapılan çeyizlerde yapılmaktadır.

Çeyiz sandığı geleneği, Türk toplumunda çok eski dönemlerden itibaren varlığını sürdüren, önemli bir gelenektir. Kız için, evlendiği yaşa kadar birçok kıymetli eşyalar, biriktirilerek sandıklarda saklanır. Baba evinden, çeşitli malzemelerle işlenmiş, bohça, yazma, yatak örtüsü ve yastıklar, çarşaflar, patikler, yelekler vb. eşyalar, kaliteli bir işçilikle üretilen ahşap sandıklarda gelin kıza verilir.

Çeyiz sandığı içine kilimler, seccadeler, namazlık ve baş örtüleri, yazmalar, hamam takımları, oyalı gömlekler, işlemeli uçkurlar, gündelik ve yabanlık kürkler, kat kat elbiseler, kumaşlar, yatak takımları, yorganlar, minderler uygun bir şekilde yerleştirilirdi.

Kız evi tarafından geline verilen çeyizin hazırlanmasının bazı bölgelerde farklılık gösterdiği bilinir. Her ne kadar farklılık gösterse de zaman zaman bu farklılıklar, çeyiz hazırlama sürecinde, akrabalık kurmak, sosyal yardımlaşma ve sosyal çevre ile dayanışmayı pekiştirir ve sosyal çevre ile bağları kuvvetlendirir.

Sandığın içine yöreden yöreye değişmekle birlikte ilk olarak dolu olsun diye '*don'*, gönensin diye '*gömlek'*, sofrası açık olsun diye '*sofra bezi'* veya nazar değmesin diye '*şap'* yerleştirilir. Sandıktaki eşyalarda oluşan lekelere şeytanın sebep olduğuna inanıldığından, sandığa şeytanın yaklaşmasını

önlemek için çörek otu, iğde, makas, bıçak da konulur. Ayrıca sandığa, gelinin gittiği yerde ocağı yakması için kibrit, kök salması için maya konulduğu da görülür (https://aregem.ktb.gov.tr/.

Çeyiz sandıkları, içinde, sadece gelin evine gidecek çeyizlik eşyayı barındırmaktan öte, bir genç kızın, çocukluğundan başlayan yaşamını sakladığı bile düşünülebilir.

Hatta çeyiz sandıkları, bir kadının evliliğinin devamı boyunca, tek mahrem alanı olarak kabul edilir ve çeyiz sandıklarının kapağı daima kilitli durur veya zil takılıdır. Takılan zil ve o zilin kapak açıldıkça çınlayan sesi, evlendikten sonra çeyiz sandığında bulunanları zaman zaman sergileme eylemini, adeta bir törene dönüştürür.

Çeyiz sandığının kapağının sürekli kapalı ve kilitli olması, ayrıca içinde muhafaza edilenlerin, zamana kısıtlı bir şekilde gösterilmesi, sandığın gizemini oluşturan hatta zamanla daha da artan sır aurası yaratması bakımından kıymetlidir. Bu nedenle çeyiz sandıkları, bir kadın için, genç kızlığında da evlilik sonrasında da gizemini korur ve hikâyesini içinde barındırır. Çeyiz sandıklarında, evlilik sonrası aileye ait silahlar, fotoğraflar, mektuplar ve çeşitli özel eşyalar özenle saklanır ve çeyiz sandığı, zaman geçtikçe duygusal ve maddi anlamda zenginleşir.

> *Kaşgarli Mahmut'un Divan-ü Lugati't-Türk'te "Kizdeki kiz yapar." atasözünün de bu çerçevede değerlendirilmesi gerekir (1998:327). Bu savı Bahaddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş'te açıklar. Ögel'e göre, kız sözcüğü iki anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Buna göre kiz hem sandık hem de giz anlamına gelir. (...) Yazara göre kız yani sandık, mahrem olanı gizler. Zira çeyiz mahremdir. Herkese gösterilmez, ulu orta sergilenmez. Sandık da mahrem olanı, aile yadigârlarını, kadının kendi özel eşyalarını ve manevi değerleri sakladığı için kutsaldır* (Demir, 2017/1. S:138).

Çeyiz sandığı geleneğinin Türk Kültür'ü için önem verilen bir gelenek olduğu bilindiğinden, bazı yörelerde bir evde, bir kız doğduğunda, babasının eliyle odanın bir köşesine beşiği konulurken, diğer bir köşesine de anne, anneanne, babaanne, teyze, hala gibi, evin kadınları tarafından çeyiz sandığının konulduğunu, konulacağını düşünmenin, çok da abartılı bir düşünce olmadığını kabul etmek mümkündür.

> *Çeyiz sandığı geleneğinin halen korunabilen ve nesilden nesile aktarılmasına özen gösterilen bir kıymet olduğu bölgelerde, nerdeyse her evde en az bir tane bulunur ve geleneksel yapının hâkim olduğu ailelerde evlerin vazgeçilmezi olarak yerini korur ve o evin kutsalı kabul edilir.*
>
> *Bu çeyiz sandıkları adeta kadınların içinde yaşadıkları toplumdan, yöreden ve yaşam kültürlerinden etkilenerek, bu etkiler doğrultusunda şekillenmiş ve yerlerini almışlardır.*
>
> *Çeyiz ve sandık dışı kadar içi de güzel olanın, zarf ile mazruf arasındaki uyumun eşsiz bir örneğidir. Kadın eliyle meydana getirilmiş olan uygarlık ürünlerinin en eskisi, sandıklarında saklanır. Sandıklardaki çeyiz, el değmemiş tarih arşivleri gibi, onları açıklayacak araştırmacıları bekler durur. Çeyiz; şehirli olsun, yörük veya köylü olsun, genç kadınların duygularını, sanatını, hayata bakışını yansıtır ve yapıldığı yörenin geçmiş kültürüne dair ipuçları verir. Çeyiz geçmişten bugüne toplumun genç kadın nesillerinin bir panoramasını bize ulaştırmaktadır. Yüz yıl önce de bin yıl önce de çeyiz her zaman genç kızlar tarafından işlenmiştir. Zaten bu kadar çok çeşitli, bu kadar çok heyecanı ancak genç ruhlar işleyebilir. Çeyiz işlemeleri gençlik kokar, çeyizden renk ve motif dolu bir can akar.*

Eskiden beri toplumda kadının yeterince söz sahibi olmadığı, kendini anlatamadığı, anlaşılamadığı söylenir durur ama yine de kimse yüzyıllardır çeyiz işlerinde kendini anlatan kadınların gizli lisanına kulak vermez. (https://aregem.ktb.gov.tr)

Çeşit çeşit sandık kullanıldığı dünden bugüne değin, kiler vazifesi gören sandıklardan ayrı olarak tutulan çeyiz sandığı, evin en önemli, başköşesinde durur.

"*Sandık ve Çeyiz Kültürüne Müzeografik (Müze İşlemleri) Açıdan Yaklaşmak*" başlıklı makalede; çeyiz kültürü, kız çocuğunun doğduğu tarih ile başlayıp, çeyiz çıkarma ile son bulur. (…) Hem simgesel hem gerçek anlamdaki bu başlangıç ve bitişin, aslında kopması kolay olmayan bir zincirin halkaları olarak, yorumlamanın daha doğru olacağı belirtilmektedir (Demir, 2017/1:131).

Çeyiz sandığı geleneğini sürdürmeye istekli bir annenin, kızının '*hayali'* sandığı alınana kadar, gelin olurken getirdiği sandığın içinde, kızı için işlediklerini, biriktirdiklerini, saklamaya başladığını düşünmek yanlış bir düşünce olmaz. Kızı evlenme çağına geldiğinde biriktirdikleriyle birlikte mecazi anlamda, kızı için hayallerini, umutlarını da o çeyiz sandığına yerleştirir. Evlenecek kıza yeni bir sandık almak yerine bazı yörelerde çeyiz sandıkları, anneden kıza geçerek kullanılır.

Bir kızın çeyizinin hazırlanan bohçalar kadar önemli diğer parçası en değerli eşyalarının saklandığı çeyiz sandıklarıdır. Türklerin konar-göçer yaşam tarzı nedeniyle kolay nakledilebilen eşyalar tercih ettiği ve bunlar arasında sandıkların da olduğu bilinmektedir (İrez, 1988, s. 10).

Selçuklularda el işlemeleri, nakış, dantel mutfak eşyalarının bulunduğu çeyiz kültüründe, her gelinin kişisel eşyalarını sakladığı bir de çeyiz sandığı bulunmaktadır (Nutku, 1993, s. 297). Osmanlı'da da devam eden çeyiz sandığı geleneği, gelin ve ailesinin maddi durumuna göre hazırlanmıştır. 19. Yüzyıl sonlarında alınmış bir Osmanlı mahkeme kararına göre zengin, orta derecenin üstünde ve orta dereceli bir aileden gelen kadın çeyizlerinde bulunması gerekenler tek tek belirtilmiştir. Bu karara göre zengin bir aileden gelen kadının üç sandık, orta derecenin bir üst sınıfından gelen kadının iki sandık, orta dereceli bir ailen gelen kadının ise bir sandık getirmesi gerekli görülmüştür (Çiğdem, 2007, s. 53-54).

Evlenecek bir kızın çeyizini kurmak, Türk Kültürü'nde önemli ve geniş bir yer tutar. Bu nedenle çeyiz kurmak ve çeyiz sandığı geleneğinin yerine getirilmesi, aile içi ve akrabalar arasında önem verilen bir dayanışma örneği olarak karşımıza çıkar.
Ayrıca çeyiz bütçesini hazırlayabilmek, kızın çocukluğundan itibaren aileler tarafından kavak fidanlığı oluşturulurdu. Buna çeyizlik kavak denilirdi (Kademoğlu, 1999:169).

Anadolu'da bir genç kızın, çeyizi olmadan evlendirilmesi hoş görülmez ve baba evinden çeyiziyle çıkabilmesi için, yörenin kadınları birbirleri ile dayanışma halinde, imece usulü, kızın çeyizini tamamlamaya çalıştıkları bilinir. Hatta bazı yörelerde bu amaçla vakıf ve derneklerin kurulduğu ve bu vakıf ve dernekler aracılığı ile genç kızın baba evinden çeyizi ile çıkabilmesi ve çeyiz sandığının gereğince tamamlanması amacıyla, gereğinin yapılmasına ve çeyiz sandığı geleneğinin yerine getirilmesine çalışılır.

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde, farklı farklı malzeme ve teknikle üretilen sandıklar, zaman zaman imal edildiği bölgenin adıyla da anılır. Nesillerle aktarımı yapılan sandıkların zamana karşı gelebilen bir yapısı olması tercih edilir ve çeyiz sandıklarının malzemesi ve süslemesi önem taşır. Servi ve sedir ağaçları yanı sıra abanoz gül, ceviz, elma, armut, sandal ağacı tercih edilmektedir (Yalçın. 2010:161).

Kullanılan malzemeler kadar çeyiz sandıklarının süslemelerine ve görünümüne çok özen gösterilmektedir. Çeyiz sandığının malzemesinin kaliteli ve süslemesinin gösterişli olması gelinin ailesinin, varlıklı olma derecesi ile de ilişkilendirilir.

Bununla birlikte çeyiz ne kadar '*zengin'se*, çeyiz sandığı ne kadar çok ve değerli eşyalarla dolu ise, aileye o kadar çok itibar kazandırır.

Çeyiz sandığının malzemesi kadar içine konulacak eşyaların değerlilik vasıflarının üstün olabilmesi için, ailelerin hiçbir fedakarlıktan kaçınmadığı bilinir. Hangi sosyo-ekonomik sınıfa dahil olursa olsun ailelerin kızın çeyizini hazırlamak için ellerinden gelenin en iyisini yapmaya gayet ettikleri hatta gerektiğinde koyununu, tarlasını sattıkları varını yoğunu ortaya koyarak yüz ağartacak bir çeyiz ortaya çıkarmaya çalıştıkları belirtilmiştir. (Kademoğlu, 1999:63).

Bu değerli oluşu içinde el emeği, göz nuru eşyaların da değerini daha arttırabilmek için, üzerlerine özenle motifler ve desenler yapılır. Boyama, kabartma, levha kaplama gibi, birbirinden farklı teknikler kullanılarak veya bezeme yöntemi ile çeyiz sandıklarının üzerlerine birçok desenler çizildiği görülür. Kuş figürleri, vazo ve çiçekler, bitki bezemeleri, geometrik şekiller, özellikle tavus kuşu motiflerinin yansıra gemi, manzara ve mimari yapıların da işlendiği görülür.

Çeyiz sandıklarının üzerlerine işlenen motifler, süslemeler ve/veya işleme teknikleri, bölgeden bölgeye, yörenin kültürel farklılıklarını doğrultusunda değişiklikler gösterebilirler.

Bir yörenin maddi, manevi, kültürel değerlerin ve yöresel farklılıkların, insanın, kimlik ve kişilik gelişiminde de etkili olduğu bilinir. Hatta bu motiflerin gelinin kişiliğine ve seçtikleri motiflere bakarak, nasıl bir insan olabileceğine dair çıkarımların da yapıldığı yöreler olduğu göz önüne alındığında, çeyiz sandığı işleme, süsleme ve malzeme seçimlerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra, her süslemenin, her motifin birer hikayesi olduğuna inanılarak yapılan çeyiz sandıklarında, her genç kızın da özel ve öznel bir hikayesi olduğu kabul edilebilir ve bu hikâyelerin, sandıklara işlenen motiflerle simgesel anlamda eşleştiğine inanmak mümkün olabilir.

Çeyiz sandığına konulan eşyaların sadece özenle işlenen örtüler olduğunu düşünmek yanlış olur, sandıklar sadece çeyiz barındıran ve içine konulan çeyizi koruyan bir araç değil, bazen gelin kızı manevi manada koruyan bir amaç halini de düşünmek gerekebilir. Aynı zamanda çeyiz sandığı içeriği, etrafında oluşan ve oluşacak olan beğenileri, iyi veya kötü değer yargılarına aracılık ettiği de düşünülmelidir.

Çeyiz sandığının işlendiği yüzyıla göre süsleme dilinin değiştiği görülür. Bayrak, ay, yıldız, hilal gibi motifler, genel kullanımdaki sandıklara motif olarak işlenirken, çeyiz sandıklarında bereket, doğum, simgeleri yer almaktadır.

Hatay ilindeki sandıklarda görülen buğday başağı şeklindeki süsleme kuşağının bereketin bir sembolü olarak işlendiği düşünülmektedir. Doğum ve tekrar yaşama dönüşün bir simgesi olarak görülen bu motifin (Gültekin, 2008:13), süslemenin yanı sıra sembolik anlamıyla da sandıklarda tercih edildiğini söylemek mümkündür (Çayan, 2017:223).

Edirne, Diyarbakır, Antalya Gazipaşa, Hatay gibi farklı bölgelerde imal edilen çeyiz sandıkları, işlemeleriyle de farklılık gösterirken çeyizleri içinde barındırır.

Anadolu'da kadınlar, çeyizlerde el becerileri ile yaşamsal yaratıcılıklarını birleştirirler. Üretilen her bir el emeğinin, sanatsal bir görüntüsü vardır. Hatta bu yaratıcılıkları, işlemeyi yapan kadının içinde bulunduğu ruhsal, sosyal ve hatta ekonomik durumlarını anlatan motifler de içerir. Bu tür motiflerle dokunan kumaşlar, çeşit çeşit çeyiz eşyası halini alır. Hani büyüklerimiz, motifler için "*hani dili olsa da söylese*" dedikleri, adeta dili olan motiflerle bezenmiş dokumalar, yazmalar, tülbentler, yatak örtüleri vb. yapılır.

Çeyiz sandığı evlilik, düğün geleneğinin gereklerinin yerine getirilmesi sürecinde, '*çeyiz serme*' adeti vardır ki bu özellikle Anadolu'da çok önem verilen bir gelenektir. Hatta, çeyiz sandığından çıkarılarak serilen çeyizin beğenilip beğenilmemesi durumunda farklı farklı söylemler ortaya çıkar. Beğenilmemişse "*kızı büyümüş, anası uyumuş"; beğenilmişse "kızı okumuş, anası dokumuş*" gibi sözler söylendiği bilinir (https://aregem.ktb.gov.tr).

Çeyiz geleneğinin, Türk Kültürü'nde zamanla geçmişteki önemi azalmış olsa da halen nesilden nesile bazı kültür unsurlarını aktarması bakımından, insanlar arasında kıymetli alanlar yaratır. Ayrıca çeyiz sandığına konulmak üzere işlenen çeyizlerin hazırlanmasında kullanılan kumaş, tel, iplik, boya vb gibi birçok malzemenin de yıllar, dönemler, nesiller arası aktarımını mümkün kılar.

Tüm bu aktarılan, motiflerin ve malzemelerin ayrıntılı incelenmesi durumunda, o çeyizlerin hazırlandığı yıllara, dönemlere ait sosyolojik yapı ve toplumsal dinamiklerin de izleri sürülebilir. Her çağın kendine ait var olan ruhuna, çeyiz sandıkları ile bir başka çağ tanıklık ettiği düşünülebilir.

SONUÇ

Türk Kültür Tarihi'nde çeyiz sandığı geleneği, kişilerin geçmişleriyle bağ kurmalarını sağlayan ve nesilden nesile aktardığı bir değerdir. Çeyiz sandığı gerek kültürel gerekse taşıdığı değerler için önem taşır ve hem sandığın motif ve yapılan malzeme özellikleri hem de sembolik açıdan aktarımları dikkat çekicidir.

Çeyizin özel hazırlanmış sandıkta saklanması, taşınması ve sunulması geleneğinin uzun bir geçmişi vardır. Evlenecek kızın el emeği, göz nuru el işleri, giysiler, takılar, yatak örtüleri, bohçalar, yazmalar vb. çeyizin korunacağı sandığın da içinde muhafaza edilmesi istenilen eşyalar kadar özenli hazırlanması gereklidir.

Çeyiz sandığı, evlenecek kızın ailesinin, maddi, manevi ve sosyal statüsünü işaret eden bir sembol görevi görür. Bu nedenledir ki çeyiz sandığının yapıldığı malzeme, yapım ve süsleme işçilikleri ve değerleri önem taşır. Çeyizle beraber sandık da evliliğin devamı boyunca da korunması, itina ile saklanması hatta zaman zaman da olsa övünülerek gösterilmesi gereken, sosyal anlamda hem evlenecek kızın varlığının hem de içindeki çeyizin değerinin bir simgesi olarak kabul edilmelidir.

Türklerin evlilik ve çeyiz geleneklerinin önemli bir parçası olan çeyiz sandığı geleneği, Anadolu ve diğer Türk toplulukları arasında, ortak kültür değerleri dahilinde çeyiz sandığı halen önemini korumaktadır. Bu geleneğinin yaşatılmaması sonucu, önemli bir kültürel sembol ve ortak kimlik öğesi, yok olmaya yüz tutacaktır.

Türk Kültür Tarihi'nde çeyiz sandığı geleneğinin incelenmesine dair yapılan ve yapılacak çalışmalar, birer kültür unsuru kabul edilen gelenek, görenek, anane ve adetlerin nesilden nesile aktarımının sağlanabilmesi ve ortak duyguların canlandırılması açısından önem taşımaktadır. Kültür unsurlarına gereken ve hak ettiği özenin gösterilmemesi sonucunda Türk Kültür Tarihi'nde önemli bir kültürel kimliğin yok olması ile karşı karşıya kalınacaktır.

Tüm bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda; yapılan ve yapılacak olan, bu makalenin ana sorunsalı olan çeyiz sandığına dair çalışmaların, Türk Kültür Tarihi'nde önemli bir yeri olan çeyiz sandığı geleneğinin yaşatılmasına yardımcı olabileceği ve bu doğrultuda yaratılacak farkındalık sonucu, çeyiz sandığı geleneğinin, kuşaktan kuşağa, hatta nesilden nesile, aktarılmasına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Çeyiz sandığı, içerisinde barındırdıklarıyla birlikte hem kültürel miras hem de tarihsel bir miras olarak değerlendirilebilir. Zira nesiller boyu sandık içerisinde aktarıla gelen ögeler, tarihin de konusu/kanıtı objeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda çeyiz sandıkları ve içerdikleri malzemenin, tarih, sanat tarihi, toplum bilimi, kültür tarihi, edebiyat, folklor vb. bilim alanlarınca disiplinler arası bir yaklaşımla incelenmesi ve değerlendirilmesi, Türk kültürü adına oldukça verimli bilgiler ve sonuçlar doğuracağı ortadadır.

Kaynakça

Ana Britanica, *Çeyiz* Maddesi, C.6. İstanbul, Ana Yayıncılık

Arda.E., Kılıçgedik. N., Bakan. S., Bakan. .İ., Kemer. B., (2003) (Ed: Arda. E.) *Sosyal Bilimler El Sözlüğü* İstanbul: Alfa Basım Dağıtım

Atar, F. (2007). *Nikâh*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde (C. 33. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Balaban, A.R. (1982). Sosyal Antropolojik Yaklaşımla Akrabalık Evlilik ve Türleri. İzmir: İleri Yayınevi.

Başol, S., Hanilçe, M. (2013). *Osmanlı Ailesi Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme ve Bibliyografya Denemesi.* Uluslararası Aile Konferansı. Ankara: Uluslararası Aile Konferansı (11-15 Temmuz 2012, Saraybosna/Bosna-Hersek), Bildiriler, (Editör: İlhan Yıldız). SFN Televizyon. Tanıtım Tasarım Yayıncılık.

Çayan, S. (2017). *Hatay İlinde Bezemeli Çeyiz Sandıkları.* 1. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı. Yayın No:1899. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Çiğdem, R. (2007). *20. Yüzyıl Başlarında Yüz Görümlüğü ve* Çeyiz, Kültür Tarihimizde Çeyiz, (Ed. Gürsoy- Naskali, E. ve Koç, A.), İstanbul: Picus Yayınlar

Demir, S. (2017/1). *Sandık ve Çeyiz Kültürüne Müzeografik (Müze İşlemleri) Açıdan Yaklaşmak* Folklor Edebiyat Dergisi Cilt: 23 Sayı: 89

Develioğlu, F. (1993), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.

Esin, E. (2003). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifle.* İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Gökalp, Z. (1974). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Türk Kültürü Yayını, Cilt-2

Gültekin, R. E. (2008). *Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri ve Mimaride Değerlendirilmesi*. Turkish Studies, 3/5, 9-31

Gürsu, N. (1988). *Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler.* İstanbul: Redhouse Yayınları.

İrez, F. (1988). XIX. Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Kademoğlu, O. (1999) *Çeyiz Sandığı*, İstanbul: Unilever

Kılıç, S., Altuncu, A. (2014). *Karakoçan'da Evlilik Adetleri*. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/5 Spring. Akt: ORUCOV, A.

Nutku, Ö. (1993) *Osmanlıda Çeyiz.* İstanbul*:* İslam Ansiklopedisi.

Orucov, A. Evlenme *Gelenekleri: Palu ve Nahçivan Yöresi Üzerine Bir Araştırma*. Marriage Traditions: A Study on the Palu and Nakhichevan Region. Uluslararası Palu Sempozyumu Bildiriler Kitabı Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Ögel, Bahaeddin (2000), *Türk Kültür Tarihine Giriş Türklerde Ev Kültürü (Göktürklerden Osmanlılara).* C. III, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.

Özkan, D. (2012) *El Sanatları Araştırma Yöntemleri-I Antalya -Gazipaşa Çeyiz Sandığı Geleneği* T.C Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü

Taşağıl, A., Çelik, M. B., Kemaloğlu, İ., Aka, İ., Alpargu, M., Kanlıdere, A. (2013). Orta Asya Tarihi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2288, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1285

Turan, Ş. (1990). *Türk Kültür Tarihi.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Türkçe Sözlük. (1992), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Yalçın Usal, S. S. (2010). *Türklerde Çeyiz Sandığının Kullanımı ve Geleneksel Süslemeleri*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1.

İnternet Kaynakları

https://aregem.ktb.gov.tr/TR-131403/ceyiz-gelenegi.html (Metin *Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültür Mirasımız Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri* kitabından alınmıştır.) (Erişim tarihi: 02.04.2021)

https://sozluk.gov.tr (Erişim tarihi: 02.04.2021)